

**PIESE DE METAL DESCOPERITE ÎN LOCUINȚELE
DE LA GHIDICI, JUDEȚUL DOLJ***

SIMONA LAZĂR**

Săpăturile arheologice de la Ghidici, comuna Piscul Vechi, au debutat cu descoperirea unei necropole care conținea 37 morminte de incinerare în urnă de tip Gârla Mare în punctul „Digul lui Milu”, de către Marin Nica în perioada 1981–1984. Un alt mormânt de incinerare de la începutul primei epoci a fierului a fost descoperit la aproximativ 35 m vest de așezarea Hallstattiană, la adâncimea de 0,80 m față de nivelul actual de calcare. Pe fundul gropii au fost găsite 10 strachini, două vase bitronconice, dintre care unul cu capac, un vas dublu, o ceașcă bitronconică cu proeminențe. Oasele incinerate erau depuse în două strachini de dimensiuni mari, lustruite și canelate. Printre oasele incinerate se mai aflau: o pietricică albă lustruită și o sârmă de bronz¹.

Așezările preistorice erau situate la aproximativ 6 km sud de satul Ghidici, pe dunele de nisip de la marginea Bălții Țarova. Pe o suprafață de aproximativ 150 × 60 m, între dunele de nisip și Dunăre, se află punctul „Balta Țarovei I” unde au fost săpate, mai multe locuințe (Fig. 1), dintre care șase aparțin așezării Gârla Mare (L 1, L 3, L 4, L 5, L 6, L 11), două sunt de tip Bistreț-Ișalnița (L 2, L 9), și patru din prima epocă a fierului: trei locuințe Vârtoș (L 7, L 8, L 10), iar L 12 din perioada Basarabi². Așezarea Hallstattiană din punctul „Balta Țarovei II” este

* Acest articol face parte din proiectul de cercetare *Dezvoltarea economico-socială a comunităților preistorice din Oltenia*, inclus în programul de cercetare al Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor” al Academiei Române: „Dezvoltarea economico-socială, politică și culturală a Olteniei istorice, condiție a integrării în comunitatea euroregiunilor”.

** Cercetător științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova, al Academiei Române; e-mail: simonalazar@ymail.com.

¹ S. Lazăr, *Sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului în sud-vestul României*, Craiova, Editura Universitară, 2011, p. 227.

² M. Nica, *Locuințele de tip Gârla Mare și Hallsattiene descoperite în așezările de la Ghidici*, „Thraco-Dacica”, 13, 1987, pp. 16–38; Idem, *Câteva date despre necropola și așezările Hallstattiene timpurii de la Ghidici, punctul Balta Țarova*, „Cercetări arheologice în aria nord-tracică”, I, București, 1995, p. 199; Idem, *Noi date stratigrafice și cronologice în așezările de tip Gârla Mare și Hallstattian de la Ghidici*, „Symposia Thracologica”, 8, Satu Mare, 1990, pp. 127–128; M. Nica, S. Lazăr, *Locuințele Hallstattiene descoperite în așezările de la Ghidici, punctele Balta Țarovei I și II (județul Dolj)*, în „Cercetări arheologice în aria nord tracă”, II, București, 1997, pp. 87–112; S. Lazăr, *Contribuții la repertoriul arheologic al jud. Dolj*, în „Arhivele Olteniei”, SN, 14, 1999, pp. 19–37; Idem, *Cultura Vârtoș în Oltenia*, Craiova, Editura Fundația Scrisul Românesc, 2005, pp. 88–91.

situată la aproximativ 200 m est de primul sit. Aici a fost descoperită o singură locuință, conținând ceramică de tip Vârtop, care suprapune nivelul de locuire din epoca bronzului³.

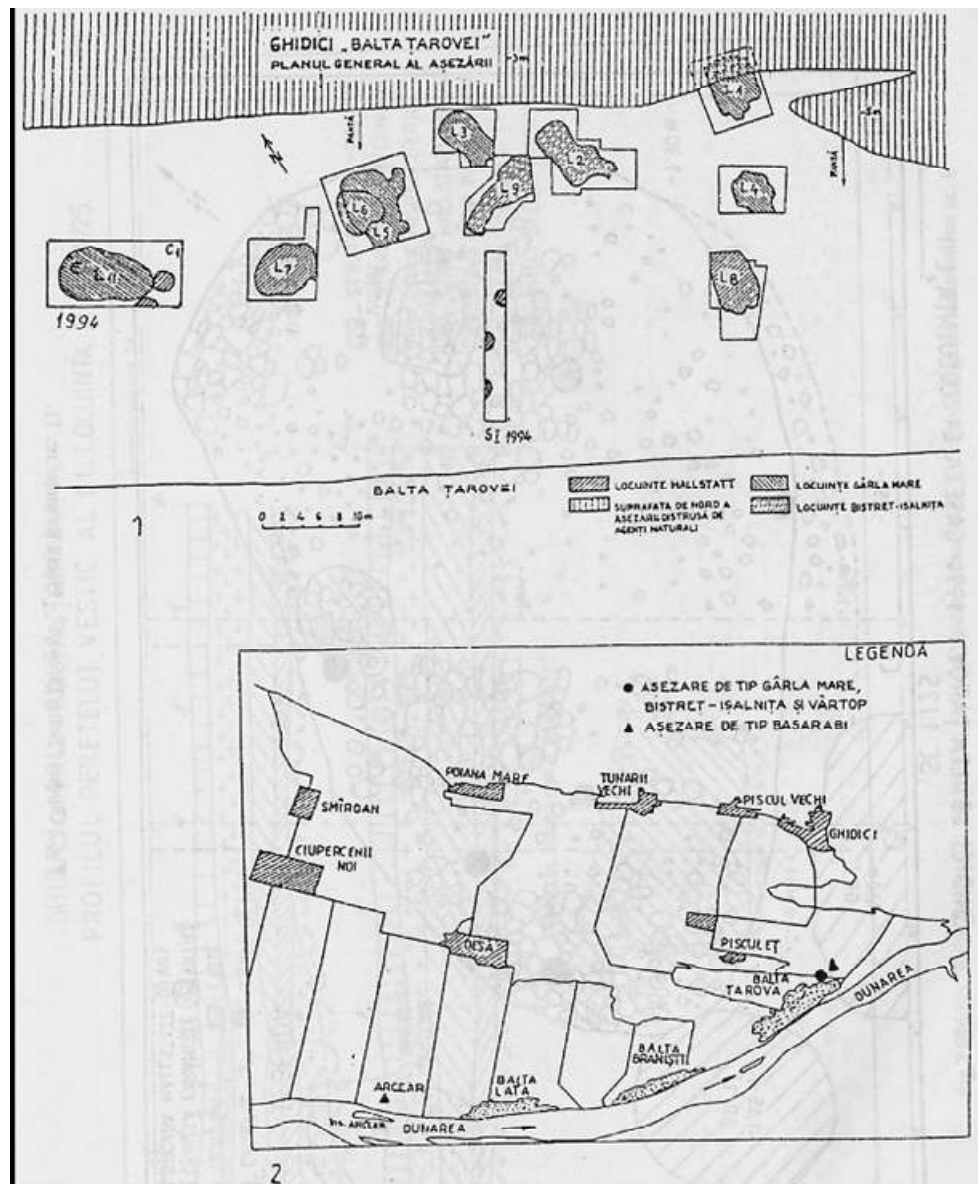

Fig. 1. Plan general de săpătură, Ghidici, Balta Țarova I.

³ S. Lazăr, *op. cit.*, p. 228.

Cu ocazia săpăturilor arheologice efectuate, în perioada 1984–1986 de către arheologul M. Nica, au fost descoperite 3 locuințe din epoca bronzului L 1, L 3, L 4 și L 2 pe care autorul săpăturii a considerat-o la acel moment Hallstattiană. Ulterior, încadrarea culturală a locuinței nr. 2 a fost modificată pe baza materialului ceramic descoperit, ea fiind considerată de tip Bistreț–Ișalnița.

Locuința nr. 3 (Fig. 2, a), cu inventar ceramic de tip Gârla Mare (Fig. 3, a), avea dimensiunile de $9,60 \times 5,50$ m și o formă aproximativ rectangulară cu colțurile rotunjite. Ea se prezenta ca o suprafață compactă acoperită de bucăți de chirpic puternic ars, cu grosimea de 0,15 m, care păstrau amprente de nuiele sau trestie. Podina locuinței, din lut bătătorit, era puternic crăpată din cauza incendiului și avea aspectul unei cruste de vatră. În centrul ei, pe un pat de cioburi care suprapunea podina se afla vatra, în formă de „potcoavă”, cu dimensiunile de $1,15 \times 1,30$ m, care era mărginită de o bordură lată de 0,15–0,20 m. Lângă laturile de est și vest au fost găsite gropi de par. Pe podina locuinței erau mai multe fragmente ceramice, cochilii de scoici, iar la extremitatea nordică a fost găsit un fragment de vatră portativă.

În interiorul locuinței nr. 3 Gârla Mare, în apropierea laturii vestice, pe podea, a fost descoperit un pandantiv în formă de semilună⁴ (*tipul lunule*), cu secțiunea aproximativ rombică, ornamentat cu nervuri circulare (Fig. 3, b). Pe mijlocul piesei se află o proeminență prevăzută cu un orificiu. Pandantivele de *tip lunule* au o largă răspândire în epoca bronzului⁵, pandantivul de la Ghidici deosebindu-se de cele descoperite în depozitele din Transilvania prin absența brațului de prindere⁶.

În nivelul de locuire Hallstattian timpuriu, care suprapunea locuințele epocii bronzului și care avea o grosime de 0,20–0,40 m au fost găsite „fragmente ceramice, râșnițe, resturi menajere și obiecte de metal tipice Hallstattului timpuriu”⁷. Este vorba de două ace de bronz, dintre care unul de tip *Hülsenkopfnadel* (Fig. 3, b) și o sârmă de bronz. Mai departe, când discută piesele de metal autorul descoperirii face precizarea că „piesele de metal descoperite în cadrul așezării sunt lucrate din foițe subțiri de bronz. Cu excepția sârmei de bronz toate celelalte piese au profilul gol în interior”⁸.

Acul cu capul în formă de păstaie, de tip *Hülsenkopfnadel*, lucrat din bronz, are capul ornamentat cu linii curbe, fin incizate. Un ac similar a fost găsit la Liubcova. El provine din mormântul nr. 62, care avea ca inventar un Kantaros și o strachină⁹.

⁴ M. Nica, *Locuințele de tip Gârla Mare și Hallsattiene descoperite în așezările de la Ghidici, „Thraco-Dacica”* 12, 1987, p. 30, fig. 16/5,6,8a,8b.

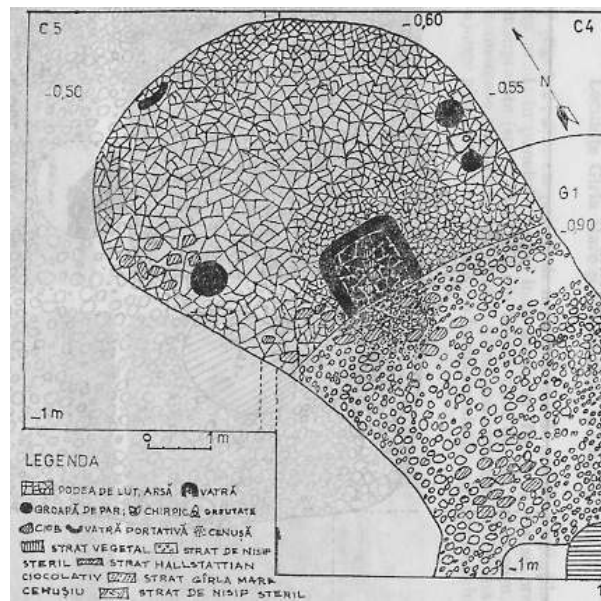
⁵ B. Hänsel, *Prähistorische Archaeologie in Südosteuropa*, I, Berlin, 1982, p. 30, pl. 18; N. Tasic et alii, *Kulturen der Frühbronzezeit der Karpatenbeckens und Nord Balkans*, Belgrad, 1984, pl. LXIX/8, p. 313, pl. 15, pl. XCVIII/3–5.

⁶ T. Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, pp. 107, 235, fig. XXXVI/4,5,7.

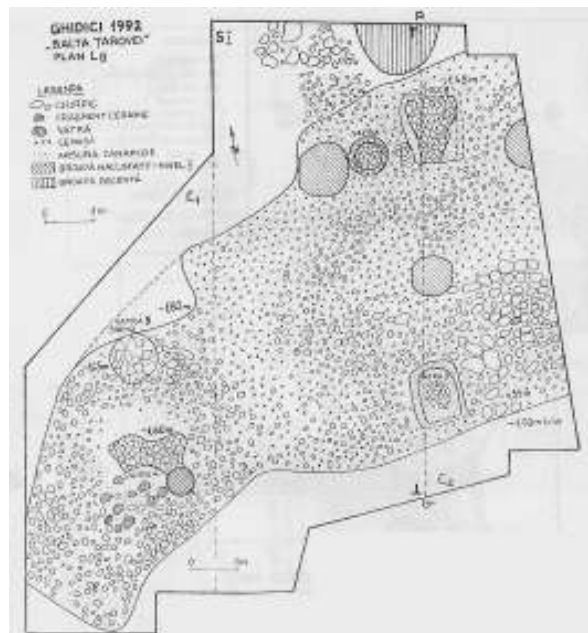
⁷ M. Nica, p. 16, fig. 16/5–7.

⁸ *Ibidem*, p. 30.

⁹ M. Șandor Chicideanu, *Cultura ŽutoBrdo – Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, Cluj-Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2003 p. 149.

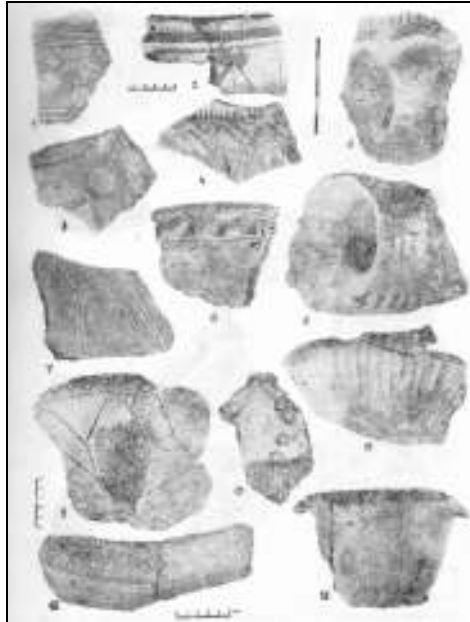

a

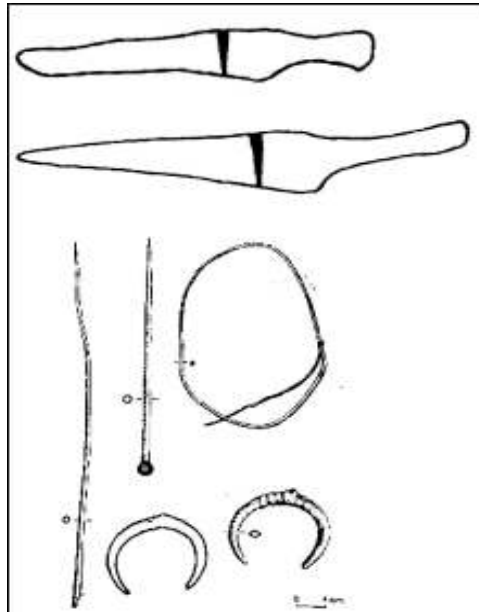

b

Fig. 2. a. Planul locuinței nr. 3 Gârla Mare; b. planul locuinței nr. 9 Bistreț-Ișalnița (după M. Nica).

a

b

Fig. 3. a. Ceramică din locuința nr. 3 Gârla Mare; b. Obiecte de bronz descoperite la Ghidici (după M. Nica).

Ace de tip *Hülsenkopfnadel* au fost descoperite și la Sighișoara–Dealul Viilor, în aria Wietenberg și la Vrșac¹⁰, unde a fost datat în MD I (după B Hänsel), avându-se în vedere contextul. O piesă asemănătoare s-a găsit la Gârla Mare, între km fluviali 839–840, era lucrat din bronz având secțiunea rectangulară¹¹. Acele de acest tip sunt frecvent întâlnite în Epoca Bronzului în Bazinul Carpatic și zonele învecinate¹².

În anul 1992, a fost săpată tot la Ghidici, punctul „Balta Țarova I”, locuința nr. 9 (Fig. 2, b), cu dimensiunile de 10,50 × 6,50 m. În interiorul acesteia au fost identificate două vetre rotonde, una în formă de potcoavă, și o alta dreptunghiulară, câteva fragmente ceramice de tip Bistreț–Ișalnița, o greutate de lut de formă piramidală, un cuțit de bronz, multă cenușă¹³. Conținutul sărac în ceramică și prezența celor patru vetre ne determină să credem că această construcție a îndeplinit un alt rol în cadrul comunității decât acela de locuit. Cuțitul de bronz găsit aici este de tipul *Griffangelmesser*, cu lungimea de 11 cm (Fig. 3, b).

Așezarea Hallstattiană din punctul „Balta Țarovei II” este situată la aproximativ 200 m est de așezarea de la „Balta Țarova I”. Aici a fost săpată o singură locuință Hallstattiană (Fig. 4, a), care suprapunea nivelul de locuire din epoca bronzului. Podina, care se mai păstrase doar pe o suprafață de 2,60 × 2 m, prezenta aspectul unei cruste de vatră puternic crăpat. Restul locuinței a fost distrus de factorii naturali care au deranjat duna de nisip. Vatra, care fusese probabil rotundă, ținând cont de urmele de arsură, se mai păstra pe o suprafață de 1 × 1,50 m. A fost găsită ceramică (Fig. 4, b), o fusaiolă, un cuțit de bronz, cu lungimea de 8,5 cm (Fig. 3, b) și un ac de bronz nedecorat¹⁴.

Cuțitele de bronz găsite la Ghidici, în locuința 9 de la Balta Țarova I¹⁵ și la Balta Țarova II, sunt de tip *Griffangelmesser*. Cuțite similare au mai fost descoperite în apropierea sitului nostru la Cârna Rampă¹⁶ și la Cârna Ostrovogania¹⁷. Ultima piesă a fost găsită în perimetrul necropolei, dar fără a face parte dintr-un mormânt.

¹⁰ B. Hänsel, *Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit in Karpatenbecken*, Bonn, 1968, pp. 135–136; M. Șandor Chicideanu, *op. cit.*, p. 149.

¹¹ Catalogul expoziției: *Sfârșitul epocii bronzului în sud-vestul României. Cultura Gârla Mare. Expoziție organizată în capitala culturală europeană Sibiu, 7–30 iunie 2007*, Craiova, Editura Universitaria, p. 42, nr. cat. 122.

¹² T. Bader, *op. cit.*, pp. 107, 235, fig. LXXXXVI/4,5,7; N Tasić et alii, *op. cit.*, pl. LXII/3, 8, LXIX/20, 21, 24; LXXVII/30; LXXVIII/9; LXXIV/8; M. Șandor Chicideanu, *op. cit.* p. 149.

¹³ M. Nica, *Locuințe de tip Gârla Mare și Hallstattian descoperite în așezarea de la Ghidici, județul Dolj*, „Thraco-Dacica”, 8, 1–2, 1987, p. 29, pl. 1/1; 5; 10/1, 2; 11/1, 3, 10; 12/6; 17/5, 6; Idem, *Noi descoperiri ale epocii bronzului în Oltenia*, „SympThrac”, 7, 1989, p. 252; Idem, *Date noi cu privire la cronologia și periodizarea grupului cultural Gârla Mare pe baza descoperirilor din așezarea de la Ghidici, punctul „Balta Țarova”*, în P. Roman, M. Alexianu (eds.), *Relations Thracico-Illyro-Helléniques. Actes du XIV e Symposium National de Thracologie*, 1994; S. Lazăr, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Dolj*, în „Arhivele Olteniei”, NS, 14, 1999, pp. 19–37.

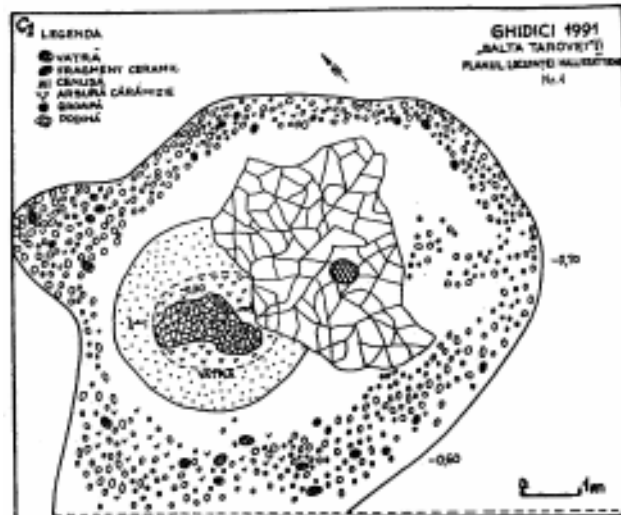
¹⁴ M. Nica, S. Lazăr, *op. cit.*, pp. 87–112; S. Lazăr, *Sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului în sud-vestul României*, Craiova, Editura Universitaria, 2011, p. 228.

¹⁵ S. Lazăr, *Cultura Vârtop în Oltenia*, Craiova, Editura Fundația Scrisul Românesc, 2005, p. 45.

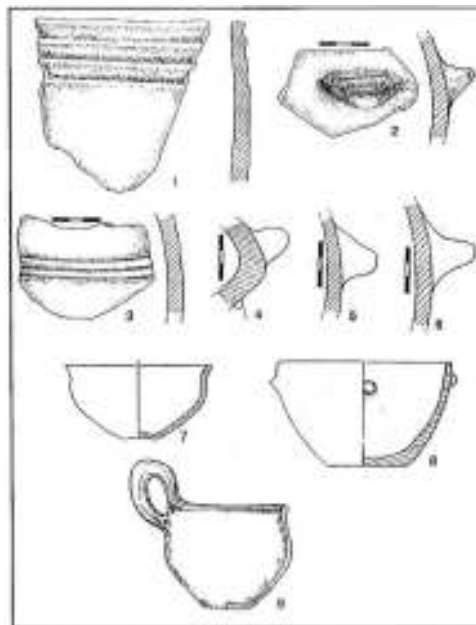
¹⁶ M. Șandor Chicideanu, *op. cit.*, pp. 141–142, pl. 107/6. Autoarea consideră că această piesă este posibil să aparțină unei locuiri Bistreț–Ișalnița.

¹⁷ *Ibidem*, p. 140, pl. 156/3–4.

Cuțitul de la Carna Rampa a fost identificat în așezare, alături de o aglomerare de cioburi provenite de la vase mari de tip Gârla Mare.

a

b

Fig. 4. a. Planul locuinței nr. 1, Balta Țarova II; b. Ceramica din locuința nr. 1 Balta Țarova II.

Tot în județul Dolj, un cuțit asemănător a fost găsit la Secu-Ogașu Mare, iar autorul descoperirii a considerat, ținând cont de context, că aparține ultimei faze a culturii Verbicioara¹⁸.

În situri datând de la sfârșitul epocii bronzului, respectiv Br. D, din aria Coslogeni, s-au descoperit alte două exemplare, la Radovanu, unul în așezare și altul într-un mormânt la Valea Coadelor. Din aceeași perioadă datează și exemplarele de la Chirnogi și Zimnicea¹⁹. Piese similare au fost găsite în aria Wietenberg la Chintelic²⁰. Cuțitul de la Ostrovul Mare a fost atribuit sfârșitului epocii bronzului de către Berciu²¹.

La sud de Dunăre, în Bulgaria, cuțite tip *Griffangelmesser* au fost descoperite la Târnovo²², Balej și Sava Conevo²³.

Având în vedere că pentru piesele din aria culturii Coslogeni a fost propusă datarea lor în secolul al XII-lea a. Chr., respectiv Br. D, putem considera această datare ca fiind probabilă și pentru piesele din Oltenia.

Cu prilejul analizei pieselor de cupru/bronz descoperite în aria Verbicioara din Oltenia, G. Crăciunescu a susținut ipoteza că unele piese este posibil să fi fost lucrate de meșteri autohtoni datorită faptului că la Orevița Mare au fost găsite trei turte de bronz, iar la Dobra un creuzet de formă alungită, cu pereții groși, care prezintă în interior urme de folosire²⁴. În sprijinul acestei ipoteze vine și prezența în nord-vestul Olteniei, la Baia de Aramă, a unor mine de cupru care au fost exploatate încă din preistorie²⁵.

Despre semnificațiile și circulația bunurilor de metal, precum și complexitatea relațiilor pe care acestea le determină, s-a discutat mult în literatura de specialitate. Piesele de metal au fost deseori investite cu funcția de reprezentare a prestigiului social²⁶, dar și cu aceea de etaloane cu valoare premonetară²⁷.

¹⁸ M. Nica, *Date noi cu privire la geneza și evoluția culturii Verbicioara*, în „Drobeta”, 7, 1996, fig.13/9; G. Crăciunescu, *Mărturii ale practicării metalurgiei și obiecte de metal în cadrul culturii Verbicioara*, în „Drobeta”, 15, 2005.

¹⁹ S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii, I. Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic*, București, Editura Academiei, 1978, p. 146, fig. 86/2-4.

²⁰ N. Boroffka, *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*, UPA, 18, Bonn, 1994, p. 233, pl. 35/9.

²¹ S. Lazăr, *Sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului în sud-vestul României*, Craiova, Editura Universitaria, 2011, p. 98.

²² I. Tsarov, *Izvestia*, 9, 1994, Târnovo, p. 116.

²³ G. Tončeva, *Chronologie du Hallstatt ancien dans la Bulgarie de nord-est*, în „Studia Thracica”, 5, 1980, pp. 50-51, pl. 19.

²⁴ G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în jumătatea vestică a Olteniei*, Craiova, Editura MJM, 2004, p. 86.

²⁵ *Ibidem*, p. 86.

²⁶ A. Vulpe, *Tezaurul de la Perșinari. O nouă prezentare.*, în CCDJ, 15, 1997, p. 265-301; A. Vulpe, V. Mihăilescu Bârliba, *Tezaurul de la Rădeni-Neamț*, în „Mem. Ant”, 12-14, 1980-1982 (1986), Piatra Neamț, pp. 41-63.

²⁷ Chr. Sommerfeld, *Gerätegeld Sichel. Studien zur monetären Struktur bronzezeitlicher Horte im nördlichen Mitteleuropa*, Berlin, 1994.

Ceea ce se constată a fi comun, la sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului în Europa centrală și vestică, precum și în zona carpato-dunăreană este intensificarea schimbului la distanță, favorizat se pare și de colapsul civilizației miceniene²⁸. Tot acum se poate observa și o intensificare a schimburilor intercomunitare²⁹. Prezența în Oltenia a formelor de turnat piese de metal, (vârfuri de săgeți, topoare plate și cele mai numeroase, pentru celturi), sugerează existența unor meșteri ambulanti și circulația bunurilor vehiculate de aceștia, fenomenul respectiv înscriindu-se în același proces de schimb la distanță, concretizat uneori și sub forma acumulării de valori.

În ultimile decenii au fost propuse mai multe modele teoretice³⁰ pentru diferitele tipuri de schimburi, de la cele dintre comunitățile învecinate, până la cele desfășurate la mari distanțe, prin intermediari. Mecanismele circulației bunurilor, esențial deosebite de ceea ce înțelegem astăzi prin acest proces, se bazează pe principiile reciprocității și redistribuției. Pentru înțelegerea lor, dar și a altor aspecte legate de sistemul complex al relațiilor sociale și de putere, un rol important l-au avut studiile etno-antropologice, care au oferit posibile modele de interpretare. S-a discutat mult, în literatura anglo-saxonă și nu numai, despre faptul că arheologul contemporan judecă, în mod inevitabil, obiectele și situațiile concrete din săpături după criterii total străine de contextul cultural pe care-l studiază, deoarece el aparține unei alte „lumi”, cu alte trăsături psiho-socio-culturale decât oamenii din trecutul îndepărtat. Această distanță psiho-socială, care se interpune între arheolog și artefact, alături de cea temporală, determinând opacitatea celui din urmă. Nu este deloc sigur că acele criterii „stilistice” sau „estetice” pe care noi le considerăm semnificative, au fost considerate la fel și de meșteșugarul din trecut. Cercetarea arheologică contemporană apelează deseori la analogiile oferite de antropologia culturală³¹. Schimbările survenite la nivelul unor anumite tipuri de artefacte pot fi explicate prin mutații economice sau simbolice, nu neapărat prin influențe culturale liniar înțelese (ca oglindire a unor raporturi cronologice între grupuri umane, sau mai mult prin aport etnic).

²⁸ A. Sherratt, *What would a Bronze-Age World system look? Relation between temperate Europe and the Mediterranean in later prehistory*, în „Journal of European Archaeology”, 1–2, 1993, pp. 1–58.

²⁹ I. Motzoi Chicideanu, *Fremdgüter im Monteoru – Kulturraum*, în „Handel, Tausch, und Verkehr im Bronze- und Früheisenzeitlichen Südosteuropa”, PAS, 1995, 11, p. 219 și urm. Relațiile de schimb caracteristice Bronzului mijlociu și târziu – Wietenberg, Monteoru, Costișa, Tei – au fost puse în evidență, atât pentru piesele de metal cât și pentru ceramică.

³⁰ C. Renfrew, preluat de A.F. Harding, *The Mycenaean and Europe*, 1984, p. 33; J.M. Coles, *Metallurgy and Bronze Age Society*, în *Studien zur Bronzezeit. Festschrift für W. A. v. Brunn*, 1981, p. 101; C. Tilley, *Interpreting material culture*, în I. Hodder (ed.), *The Meaning of Things. Material Culture and Symbolic Expression*, London, 1989, pp. 185–194.

³¹ C. Levi-Strauss, *Antropologia structurală*, București, Editura Politică, 1970, pp. 7–8: discutând problema tipologiei și a analogiilor practicate în cercetarea etnologică autorul era de părere că „o secure nu dă niciodată naștere altei securi; între două unelte identice sau între două unelte diferite, dar de formă oricât de apropiată, există și va exista întotdeauna o discontinuitate radicală care provine din faptul că una n-a luat naștere (biologic vorbind s.n.) din cealaltă, ci fiecare dintre ele provine dintr-un sistem de reprezentări. Astfel furculița europeană și furculița polineziană destinată ospetelor rituale, nu formează o specie”.

THE METAL OBJECTS DISCOVERED IN THE DWELLINGS OF GHIDICI, DOLJ COUNTY

(Abstract)

At Ghidici, Dolj County, on a surface of approximate 150 × 60 m, between the sand dunes and the Danube, at six km south from the village Ghidici, several prehistoric settlements were discovered. In the site “Balta Țarovei I” several dwellings were dug; six of them belonged to the settlement Gârla Mare (L 1, L 3, L 4, L 5, L 6, L 11), two of them were considered the Bistreț-Ișalnița type (L 2, L 9) and four were attributed to the Iron Age, three dwellings of Vârtop type (L 7, L 8, L 10) and L 12 during the period of Basarabi. The Hallstattian settlement from the point “Balta Țarovei II” is situated at approximately 200 m east from the first site. Here a single dwelling was dug that contained Vârtop type pottery and superposed the level of dwelling from the Bronze Age.

In the Ghidici settlements, bronze pieces characteristic of the Late Bronze Age and the Early Iron Age were found: two knives, a lunula type pendant, two needles, one of which is *Hülsenkopfnadel* type, and a bronze wire. The two knives found in home no. 9 “Balta Țarovei I” and dwelling no. 1 “Balta Țarovei II” are *Griffangelmesser* type.

Keywords: the Late Bronze Age, the Early Iron Age, metal objects, knives, pendant, needles.